

ДЕРЖАВНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ
Система забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти
сертифікована на відповідність ДСТУ ISO 9001:2015 / ISO 9001:2015
Кафедра дизайну

ЗАТВЕРДЖЕНО

вченою радою ДТЕУ

(пост. п. 4 від « 22 » 01 2025 р.)

Ректор

Анатолій МАЗАРАКІ

РИСУНОК, ЖИВОПИС ТА ПЛАСТИЧНА
АНАТОМІЯ/
DRAWING, PAINTING AND PLASTIC
ANATOMY

ПРОГРАМА /
COURSE SUMMARY

Київ 2025

Розповсюдження і тиражування без офіційного дозволу ДТЕУ заборонено

Автори:

Вадим КОЗІК, старший викладач кафедри дизайну ДТЕУ

Програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри дизайну 25 серпня 2025 р., протокол №2.

Рецензенти: Руслана БЕЗУГЛА, завідувач кафедри дизайну ДТЕУ, доктор мистецтвознавства, доцент, член Національної спілки художників України

Олександр БЕЛЯНСЬКИЙ, професор кафедри рисунка Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури, заслужений діяч мистецтв України

РИСУНОК, ЖИВОПИС ТА ПЛАСТИЧНА АНАТОМІЯ/ DRAWING, PAINTING AND PLASTIC ANATOMY

ПРОГРАМА / COURSE SUMMARY

ВСТУП

Програма дисципліни «Рисунок, живопис та пластична анатомія» підготовлена відповідно до Стандарту вищої освіти України зі спеціальності В2 «Дизайн» <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/022-Dyzayn-bakalavr.28.07.pdf> (від 13.12.2018 р. № 1391) і призначена для студентів бакалаврату ДТЕУ усіх форм навчання галузі знань В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки» спеціальності В2 «Дизайн» освітньої програми «Дизайн середовища» підготовки бакалаврів ДТЕУ.

Програма складається з таких розділів:

1. Мета, завдання та предмет дисципліни.
2. Передумови вивчення дисципліни як вибіркової компоненти освітньої програми.
3. Результати вивчення дисципліни.
4. Зміст дисципліни.
5. Список рекомендованих джерел.

1.МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА ПРЕДМЕТ ДИСЦИПЛІНИ

Мета дисципліни «Рисунок, живопис та пластична анатомія» полягає у формуванні професійних навичок та творчих здібностей у студентів через розвиток образного мислення, розуміння форми, кольору та простору, освоєння знань студентами з побудови тіла людини (побудови скелету, м'язової системи, сухожилків та суглобів), вікових та статевих особливостей будівлі кістково-м'язової системи людини, впливу на пластику та пропорції людини окремих частин скелету, що є основою для подальшої професійної діяльності у сфері мистецтва та дизайну.

Завдання дисципліни "Рисунок, живопис та пластична анатомія" :

- сформуувати вміння передавати тривимірність об'єктів на площині засобами рисунку та живопису;
- навчити відтворювати освітлення, об'єм, пропорції, фактуру та гармонійні кольорові поєднання у художніх композиціях;
- розвинути просторове мислення, відчуття форми, пластики, ритму, рівноваги та гармонії в композиційному рішенні;
- сформуувати навички трансформації реальних об'єктів у декоративні та стилізовані художні образи;
- надати знання з пластичної анатомії людини, зокрема про будову скелета, м'язової системи, зовнішніх форм тіла та їх пропорції;
- ознайомити зі статевими, віковими та індивідуальними особливостями будови кістково-м'язової системи людини та впливом окремих частин скелета на пластику й пропорції фігури;
- розкрити закономірності змін пластичних форм тіла людини під час руху;

- сформувати вміння застосовувати знання з пластичної анатомії для анатомічно грамотного, художньо виразного зображення людської фігури у рисунку та живопису;
- навчитися бачити та зображувати об'єкти в просторі, передаючи їх об'єм, перспективу та взаємозв'язок з навколишнім середовищем;
- формувати вміння використовувати лінію як основний засіб зображення, а також передавати форму об'єктів за допомогою світлотіні;
- опанувати різні техніки рисування та матеріали (графітні олівці, вугілля, туш, тощо);
- сформувати відчуття кольору;
- оволодіти засобами кольору, розуміти його властивості, передавати кольорове співвідношення об'єктів залежно від освітлення та оточення;
- за допомогою кольору та технічних прийомів навчитися передавати об'ємність предметів та глибину простору;
- сформувати вміння створювати гармонійні кольорові композиції, що відповідають змісту твору;
- освоїти різноманітні техніки живопису (олія, акрил, акварель, гуаш) та способи їх застосування;
- стимулювати розвиток уяви та здатності до творчих експериментів у зображувальній діяльності;
- навчити перетворювати спостережену реальність, трансформуючи її у художні образи та декоративні рішення.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Рисунок, живопис та пластична анатомія» є закономірності образотворчого мистецтва, засоби та техніки створення художніх образів за допомогою лінії, штриха, світла і тіні (у рисунку), кольору та тональних відношень (у живописі), а також основні положення теорії пластичної анатомії людини.

2. ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ ЯК ВИБІРКОВОЇ КОМПОНЕНТИ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ

Перед вивченням навчальної дисципліни у студентів мають бути розвинуті наступні компетентності:

Знання:

- Законів побудови форми: та композиції в просторі.
- Застосування зорової перспективи: для створення об'ємності.
- Впливу джерела світла: на предмет та створення світлотіньових співвідношень.
- Основи зображення: голови та фігури людини, їх конструктивну побудову.
- Кольору як основного засобу вираження, його гармонійне поєднання та вплив на глядача.

- Техніки роботи з фарбами на різних поверхнях для створення цілісного образу.
- Взаємозв'язку кольору та світла для передачі об'єму, настрою та художньої ідеї.

Уміння:

- Сприймати та аналізувати натуру, світлотінь та колір.
- Розуміти та передавати пропорції.
- Володіти основами композиції.
- Будувати об'ємні форми на площині, застосовуючи різні графічні та живописні матеріали.
- Виконувати рисунки по пам'яті.
- Виражати вплив на пластику та пропорції людини окремих частин скелету.
- Виражати зміни які відбуваються при русі.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Дисципліна «Рисунок, живопис та пластична анатомія», як обов'язкова дисципліна освітньої програми, забезпечує оволодіння студентами загальними та фаховими компетентностями та досягнення ними програмних результатів навчання за відповідною освітньо-професійною програмою:

«Дизайн середовища» (ОС бакалавр)

Номер в освітній програмі	Зміст компетентності	Номер теми, що розкриває зміст компетентності
<i>Загальні компетентності за освітньою програмою</i>		
1	Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.	1-20
2	Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово	1-20
6	Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.	1-20
7	Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.	1-20
<i>Спеціальні (фахові, предметні) компетентності за освітньою програмою</i>		
1	Здатність застосовувати сучасні методики проектування одиничних, комплексних, багатофункціональних об'єктів дизайну.	1-20
2	Здатність здійснювати формоутворення, макетування і моделювання об'єктів дизайну.	1-20
3	Здатність здійснювати композиційну побудову об'єктів дизайну.	1-20

4	Здатність застосовувати навички проектно-графіки у професійній діяльності.	1-20
5	Здатність застосовувати знання історії українського і зарубіжного мистецтва та дизайну в художньо-проектній діяльності.	1-20
6	Здатність застосовувати у проектно-художній діяльності спеціальні техніки та технології роботи у відповідних матеріалах (за спеціалізаціями).	1-20
7	Здатність використовувати сучасне програмне забезпечення для створення об'єктів дизайну.	1-2
8	Здатність здійснювати колористичне вирішення майбутнього дизайн-об'єкта.	2,4,6,8,10,12,14,16,18,20
9	Здатність зображувати об'єкти навколишнього середовища і постаті людини засобами пластичної анатомії, спеціального рисунка та живопису (за спеціалізаціями).	1-20
10	Здатність застосовувати знання прикладних наук у професійній діяльності (за спеціалізаціями).	1-20
<i>Програмні результати навчання за освітньою програмою</i>		
6	Усвідомлювати відповідальність за якість виконуваних робіт, забезпечувати виконання завдання на високому професійному рівні.	1-20
7	Аналізувати, стилізувати, інтерпретувати та трансформувати об'єкти для розроблення художньо-проектних вирішень.	1-20
8	Оцінювати об'єкт проектування, технологічні процеси в контексті проектного завдання, формувати художньо-проектну концепцію.	12-16
9	Створювати об'єкти дизайну засобами проектно-графічного моделювання.	12-16
11	Розробляти композиційне вирішення об'єктів дизайну у відповідних техніках і матеріалах.	1-20
13	Знати надбання національної та всесвітньої культурно-мистецької спадщини, розвивати екокультуру засобами дизайну.	1-2

14	Використовувати у професійній діяльності прояви української ментальності, історичної пам'яті, національної самоідентифікації та творчого самовираження; застосовувати історичний творчий досвід, а також успішні українські та зарубіжні художні практики	1-2
15	Розуміти українські етнокультурні традиції у стильових вирішеннях об'єктів дизайну, враховувати регіональні особливості етнодизайну у мистецьких практиках	1-20
16	Враховувати властивості матеріалів та конструктивних побудов, застосовувати новітні технології у професійній діяльності.	2-20
17	Застосовувати сучасне загальне та спеціалізоване програмне забезпечення у професійній діяльності (за спеціалізаціями).	1-2
18	Відображати морфологічні, стильові та кольоро-фактурні властивості об'єктів дизайну.	3-20
19	Розробляти та представляти результати роботи у професійному середовищі, розуміти етапи досягнення успіху в професійній кар'єрі, враховувати сучасні тенденції ринку праці, проводити дослідження ринку, обирати відповідну бізнес-модель і розробляти бізнес-план професійної діяльності у сфері дизайну.	3-20
20	Збирати та аналізувати інформацію для обґрунтування дизайн-діяльності, застосовувати управлінські та економічні методи	1-20

4. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ

Тема 1. Основи рисунку та базові поняття пластичної анатомії.

Історія анатомії

Рисунок є основним засобом втілення дизайнером власних ідей - від перших, ще нечітких, але змістовних штрихів, що передають задум, до завершених ескізних проєктів, на основі яких створюються об'єкти архітектури та дизайну.

У процесі навчання важливо опанувати прості, проте чіткі методи, що розкривають базові принципи рисунку, просторової геометрії та архітектурної форми. Студенти мають усвідомити значення графічної науки й практики у професійній діяльності дизайнера, навчитися створювати ескізи та рисунки від руки - швидко,

виразно й технічно правильно, використовуючи різноманітні інструменти (м'які олівці, графіт, туш, перо тощо).

Основне завдання дизайнера — створювати емоційно насичені та зрозумілі зображення, незалежно від того, чи вони фотографічно реалістичні чи стилізовані, площинні чи об'ємні, статичні чи динамічні. Особливого значення це набуває під час роботи над характерно-орієнтованим дизайном, коли необхідно переконати глядача, що зображений персонаж - жива, реальна істота.

Дизайнер, який працює в жанрі 2D або 3D, повинен уміти передати форму й структуру об'єкта, створюючи ілюзію наявності скелета та м'язової системи, що забезпечують рух. Перед вивченням будови скелета та м'язів людського тіла варто звернутися до історії розвитку анатомічних знань, щоб зрозуміти, як еволюціонувало наше уявлення про будову людини з плином часу.

Список рекомендованих джерел

Основний: 1 [с. 5-65, 316-349], 3 [с. 63-71, 114-118]

Додатковий: 6 [с.6-56], 11[с.10-40, 102-125], 12[с.12-60], 15[с.190-201]

Інтернет-ресурси: 41

Тема 2. Основи живопису

Основи живопису - це фундаментальні принципи та елементи, які використовуються для створення художніх образів, зокрема: колір як основний виражальний засіб, композиція, що визначає розташування елементів, а також техніка живопису, яка охоплює використання різних фарб та матеріалів для нанесення фарби на поверхню.

Перед створенням живописної роботи здобувачу вищої освіти треба розуміти основні поняття в живописі, матеріали та їх властивості, збагнути основні етапи виконання живописної роботи, черговість та стадійність живопису. Принципи світлотіньового та тепло-холодного моделювання в живописі.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1[с.46-56, 316-349], 2 [с.9-14], 3 [с.119-170]

Додатковий: 8[с.6-14, 22-30, 38-46, 62-70], 16[с.13-58], 17[с.20-47]

Інтернет-ресурси: 41

Тема 3. Лінійно-тональний рисунок та пластика форми. Натюрморт та людська постать

Опрацювання принципів побудови рисунку від лінійного контуру до тонального моделювання форми. Виконання тонової натюрмортної композиції з простих гіпсових предметів в інтер'єрі. Вивчення пропорцій і симетрії людського тіла, типів статури людини — через практику рисунку, де анатомічні закономірності проявляються у пластичній мові лінії й тону. Анатомія не виділяється окремо, а “розчиняється” в художньому сприйнятті форми, допомагаючи зрозуміти конструкцію та рівновагу фігури.

Пропорції людського тіла та симетрія як основа гармонійності фігури. Будова суглобів як з'єднувальної системи та особливості їхньої механіки.

Список рекомендованих джерел

Основний: 1 [с. 9-13, 44-45, 316-349], 3 [с. 63-71, 114-118]

Додатковий: 6[с.63-70],11[с.10-40,102-125, 164-167], 15[с.190-201]

Інтернет-ресурси: 41

Тема 4. Монохромний живопис натюрморту в техніці «гризайль»

Вивчення принципів та художніх можливостей монохромного живопису як етапу формування живописного мислення. Ознайомлення з технікою гризайль - живописом у відтінках одного кольору (переважно сірого або коричневого) для передання форми, об'єму, світлотіні та простору без використання багатоколірності. Розгляд ролі й значення монохромного живопису у формуванні навичок аналітичного бачення та розуміння тональних співвідношень, що є основою будь-якого кольорового живопису.

Основна увага приділяється розвитку спостережливості, вмінню передавати конструктивну будову предметів, фактуру матеріалів, освітлення та взаємодію об'єктів у композиції. Виконання монохромного натюрморту сприяє формуванню у студентів умінь узагальнювати форму, точно визначати тональні градації, досягати гармонії між світлом та тінню, створювати об'ємно-просторове вирішення композиції.

Завдяки техніці гризайль студенти навчаються засобами обмеженої палітри передавати виразність предметів, досягати пластичності форми, логічності світлотіньових побудов та цілісності художнього образу. Практична частина передбачає виконання монохромного натюрморту з предметів побуту або навчальних постановок із гіпсових форм, із урахуванням пропорцій, перспективи та гармонійного композиційного рішення.

Оволодіння технікою гризайль сприяє розвитку професійних компетентностей у сфері живопису, зокрема: розумінню закономірностей світлотіньової моделі предметного світу, формуванню естетичного бачення, умінню виражати емоційно-образний зміст композиції навіть без застосування багатоколірності.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1 [с.46-54], 2 [с.22-24,74-80], 3 [с.119-170]

Додатковий: 8 [с.46-70], 16 [с.68-74], 17 [с.48-51]

Інтернет-ресурси: 41

Тема 5. Рисунок архітектурної та анатомічної форми

Детально пророблений олівцем рисунок форми гіпсового або реального, із відповідного матеріалу зразка настінного декору: десюдепорту, ліпнини, медальйону, розетки, рельєфу, пілястри тощо. Правильна побудова перспективних скорочень зображуваних елементів інтер'єру відповідно до знань з «Нарисної геометрії». Передача ефекту повітряної перспективи. Механіка суглобів - вивчення руху та роботи суглобів людини, включаючи їхню структуру, функції, біомеханіку, а також фактори, що впливають на їхню стабільність, рухливість та здорове функціонування. Аналіз, того, як суглоби дозволяють здійснювати рухи, працюють зв'язки, м'язи та

хрящі, а також як травми та захворювання впливають на ці процеси. Механіка суглобів та вплив сил на рух і деформацію тіла.

Список рекомендованих джерел

Основний: 1 [с. 58-63, 64-66, 316-349], 3 [с. 63-71, 114-118]

Додатковий: 6[с.63-70],11[с.70-87, 102-125], 15[с.190-201]

Інтернет-ресурси: 41

Тема 6. Живопис простого натюрморту з архітектурною деталлю

Поняття натюрморту (з франц. nature morte - мертва природа) - як жанр образотворчого мистецтва, що присвячений зображенню речей, які розміщені в єдиному середовищі та організовані у групу.

Живопис простого натюрморту з архітектурною деталлю - різновид натюрморту, де поряд із класичними елементами «мертвої природи» (квіти, плоди, предмети побуту) присутня деталь архітектури, наприклад, колона, фрагмент стіни, арка тощо, яка стає частиною композиції. Фокус на гармонійному поєднанні форми, кольору та фактури як статичних об'єктів, так і просторових елементів. Комбінація статичних об'єктів із просторовими елементами створює надзвичайно гармонійні та візуально цікаві композиції.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1 [с.58-66, 316-341], 2 [57-69, 82-90], 3 [с.119-170]

Додатковий: 8 [с.62-70], 16 [91-136], 17 [с.58-62, 84,95]

Інтернет-ресурси: 41

Тема 7. Рисунок побутового натюрморту. Конструктивність форми: від предмета до тіла (хребет, грудна клітка, таз)

Виконання детально проробленого олівцем рисунку побутового натюрморту, складеного з предметів домашнього вжитку та декоративно-ужиткового мистецтва. Основна увага приділяється правильній побудові перспективних скорочень форм, узгодженню пропорцій, передачі просторової глибини, світла, тіні, рефлексів, матеріальності предметів і загального ефекту повітряної перспективи. У процесі роботи здійснюється ознайомлення з конструктивною побудовою опорних частин людського тіла — хребетного стовпа, грудної клітки та таза. Хребетний стовп (хребет) складається з послідовності хребців, поєднаних міжхребцевими дисками з фіброхряща, утворюючи гнучку колону, що підтримує голову, шию і тулуб, забезпечує їх рухливість та захищає спинний мозок. Грудна клітка утворена дванадцятьма парами ребер із хрящами та грудиною, закріпленими до грудних хребців, і виконує захисну та конструктивну функцію, формуючи об'єм тулуба. Тазовий пояс, утворений двома тазостегновими кістками, з'єднаними з крижами і куприком, забезпечує опору тіла та зв'язок верхньої й нижньої його частин. Розуміння конструкції цих анатомічних форм допомагає глибше усвідомити принципи побудови статички, опори, балансу й рівноваги у композиції натюрморту. Поєднання аналітичного і художнього підходів сприяє розвитку просторового мислення,

точності спостереження, умінню бачити узагальнену форму й передавати її засобами лінії та тону.

Список рекомендованих джерел

Основний: 1 [с.58-68, 316-349], 3 [с. 63-71, 114-118]

Додатковий: 6[с.63-70],11[с.10-40, 70-87, 102-125, 164-167], 15[с.188-229]

Інтернет-ресурси: 41

Тема 8. Живопис побутового натюрморту

Живопис натюрморту зроблений водорозчинними фарбами. Зображення натюрморту з предметів декоративно-ужиткового мистецтва. Зважена компоновка зображення на аркуші паперу за допомогою простого олівця. Геометрично виражена побудова всіх предметів натюрморту олівцем на першому етапі. Техніка лісирування акварельними фарбами. Вибір колірної гами. Відпрацювання колірного тону, освітлення та тіней предметів, рефлексій, складок драпування, фону.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1 [с. 316-349, 366-378], 2 [57-69, 82-90], 3 [с.119-170]

Додатковий: 8 [с.62-70], 16 [91-136], 17[с.58-62, 84,95]

Інтернет-ресурси: 41

Тема 9. Рисунок архітектурної деталі (капітель класичної колони). Скелет та кісткові орієнтири

Детально пророблений олівцем рисунок форми гіпсового зразка архітектурної деталі: капітелі класичної колони, бази класичної колони, п'єдесталу класичної колони, фрагменту класичного карнизу чи антаблементу будівлі, класичної арки тощо. Правильна побудова перспективних скорочень зображуваного об'єкта інтер'єру відповідно до знань з «Нарисної геометрії». Передача ефекту повітряної перспективи.

Вивчення скелету людини, що складається з осьового скелета та апендикулярного скелета. Розуміння того що це каркас, який підтримує тіло та всі внутрішні органи людини. М'язи забезпечують рух скелета. Скелетні орієнтири - це ділянки на поверхні шкіри де кістка підходить близько до поверхні та пальпується (відчувається на дотик). Череп людини та його основні ділянки.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1 [с.253-349], 3 [с. 63-71, 114-118]

Додатковий: 6[с.63-102],11[с.10-40, 70-87, 102-125, 128-145, 168-170], 15[с.144-84, 188-229]

Інтернет-ресурси: 41

Тема 10. Живопис натюрморту з архітектурною деталлю (капітель класичної колони)

Живопис натюрморту з капітеллю класичної колони. Зображення натюрморту з різних геометричних предметів, драпіровок та предметів декоративного мистецтва

де основним центром композиції є капітель грецької колони (дорічного або коринфського ордеру). Зважена компоновка зображення на аркуші паперу за допомогою простого олівця. Геометрично виражена побудова всіх предметів натюрморту олівцем на першому етапі. Техніка лісирування або пастозна в залежності від виду фарб. Вибір колірної гами. Відпрацювання колірного тону, освітлення та тіней предметів, рефлексій, складок драпування, фону.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1 [с.253-315], 2 [57-71], 3 [с.119-170]

Додатковий: 8 [с.62-70], 16 [91-136]

Інтернет-ресурси: 41

Тема 11. Рисунок частин обличчя людини (ніс, очі, губи Давида Мікеланджело). Кістки кінцівок

Рисунок гіпсових частини обличчя Давида дуже важливо для тренування художніх навичок, зокрема, вивчення анатомії, пропорцій, симетрії, передачі об'єму та тональних відносин, а також для розвитку спостережливості та здатності відтворювати деталі й емоції в роботі. Класична вправа, для дизайнерів у початкових етапах навчання, дозволяє працювати з надійним матеріалом, що зберігає форми та деталі, та вивчати процес створення реалістичного зображення.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1 [с.67-87], 3 [с. 63-71, 114-118], 4 [с.272-305], 5 [с.204-220]

Додатковий: 6[с.114-134], 11[с. 70-99], 15[с.16-19, 36,37, 58-79]

Інтернет-ресурси: 41

Тема 12. Дискретний живопис натюрморту

Роль та значення конструктивного зображення натюрморту у підготовці дизайнера. Вибір колірної гами. Структурна побудова перспективи зображуваних предметів, дискретне зображення зовнішніх поверхонь предметів за допомогою ізофот: ліній рівно віддаленості від джерела світла відповідно до міри освітлення і затінення. Заповнення визначених ізофотами ділянок поверхні предмету кольорами одного визначеного тону без розтяжок. Створення градацій переходу одного кольору в інший.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1 [с.58-68, 316-349], 2 [57-69, 90-106], 3 [с.119-170]

Додатковий: 8 [с.62-70, 86-94]

Інтернет-ресурси: 41

Тема 13. Рисунок черепу голови людини. Кістки черепа

Роль та значення знань з пластичної анатомії, набуття практичних навичок та вмінь графічними засобами будувати формальні, змістовні, естетичні якості елементів тіла людини, зокрема черепу голови. Техніка простого олівця для художнього вираження та представлення образу черепу голови людини. Череп є складним кістковим каркасом, знання якого допомагає дизайнеру правильно

зображати людську голову в різних ракурсах, розуміючи структуру її форми та об'єм. Малювання черепа вчить передавати об'єм, гру світла й тіні, а також дозволяє експериментувати з різними композиційними рішеннями.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1 [с.78-79], 3 [с. 63-71, 114-118], 4 [с.272-305], 5 [с. 190-204]

Додатковий: 6[с.114-134], 11[с. 70-99], 15[с.16-19, 36,37, 58-79]

Інтернет-ресурси: 41

Тема 14. Живопис об'єкта архітектури або пейзажу

Багаточасовий живопис об'єкта архітектури з натури в умовах пленеру. Зображення зовнішнього вигляду архітектурної будови чи об'єкту дизайну у відкритому міському чи природному середовищі. Дослідження та відтворення багатоколірної палітри конкретного артефакту. Застосування антуражів та стаффажів для збагаченого вираження архітектурної форми.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1 [с. 253-378], 2[с.134-144], 3 [с.119-170]

Додатковий: 8 [с.62-70, 86-94, 118-126]

Інтернет-ресурси: 41

Тема 15. Рисунок екорше голови людини. М'язи голови та шиї

Вивчення рисунку екорше голови людини спрямоване на поглиблення знань з пластичної анатомії та формування практичних навичок побудови анатомічно обґрунтованих зображень. Опрацьовується розуміння ролі м'язового каркаса у формуванні зовнішніх обрисів обличчя, його виразності та індивідуальних особливостей. Розвиваються вміння графічними засобами передавати формальні, змістовні й естетичні якості елементів тіла людини, зокрема у портретному зображенні. Техніка простого олівця використовується для створення художнього образу екорше голови, відтворення об'єму, пластики форм і конструктивної побудови.

Вивчення м'язів голови та шиї охоплює дві основні групи — м'язи, що забезпечують виразні рухи обличчя, та жувальні м'язи, які відповідають за процес пережовування їжі. М'язи шиї виконують функції підтримки та руху голови, сприяють ковтанню, диханню й участі у голосоутворенні, одночасно захищаючи внутрішні органи. Усвідомлення анатомічної будови цих м'язів допомагає художнику передати природність, пластичність і живість образу людини у рисунку.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1[с.88-93], 3 [с. 63-71, 114-118], 4 [с.272-305], 5 [с. 190-204]

Додатковий: 6[с.114-134], 11[с. 70-99], 15[с.16-19, 36,37, 58-79]

Інтернет-ресурси: 41

Тема 16. Стилізований живопис натюрморту з жіночим гіпсовим торсом при штучному кольоровому освітленні. М'язи тулуба та тазу

Стилізоване зображення натюрморту у підготовці дизайнера. Вибір колірної гами. Образна трансформація перспективи зображуваних предметів, неординарність зображення зовнішніх поверхонь предметів, умовність, стилізаторство на основі асоціативно-образної уяви. Градації переходу одного кольору в інший.

Вивчення принципів стилізованого зображення натюрморту як складової підготовки дизайнера спрямоване на розвиток творчого мислення та асоціативно-образної уяви. Опрацьовується вибір колірної гами з урахуванням впливу штучного кольорового освітлення, пошук образної трансформації перспективи та простору, акцент на неординарності трактування зовнішніх поверхонь предметів. Застосовується умовність і стилізаторство у побудові композиції, досліджуються градації переходів кольорів, поєднання відтінків і світлотіньових контрастів для створення виразного декоративного ефекту.

Паралельно вивчається анатомічна будова м'язів тулуба та тазу. М'язи тулуба поділяються на дві основні групи — власні (глибокі) та поверхневі. Власні м'язи розташовані глибоко, безпосередньо на кістках осового скелета, і забезпечують рухи скелета тулуба та голови. Поверхневі м'язи з'являються пізніше в онтогенезі, формують зовнішній шар мускулатури тулуба і пов'язані переважно з роботою верхніх кінцівок, хоча за певних умов можуть впливати на рухи тулуба та голови. Власні м'язи розміщені в усіх ділянках тулуба, тоді як поверхневі охоплюють грудну клітку, спину та шию. М'язи, розташовані вздовж серединної лінії тулуба, мають поздовжній напрям волокон, тоді як бокові м'язи характеризуються косим напрямом. Вивчення роботи груп м'язів допомагає усвідомити їхню роль у формуванні пози, руху та пластики тіла, що є важливим для точного та гармонійного зображення фігури людини у живописі.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1 [с.58-66, 316-341], 2 [с.107-125], 3 [с.119-170]

Додатковий: 8 [с.62-70, 86-118]

Інтернет-ресурси: 41

Тема 17. Рисунок гіпсової голови. Стать та вік

Техніка простого олівця для художнього представлення образу гіпсової голови людини. Вікові та статеві особливості. Залежність будови, пропорції тіла (зріст, ширина плечей, об'єм стегон), розподіл жирових тканин, кількість волосся на тілі й на обличчі, особливості статевого дозрівання, м'язова сила, витривалість, риси обличчя, тембр голосу та навіть міміка й хода. Ознаки статі. Формування змін у процесі статевого розвитку людини від моменту зачаття до досягнення нею статевої зрілості. Тіло людини та поступові зміни, особливості розвитку на певних етапах.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1[с.67-129], 3 [с. 63-71, 114-118], 4 [с.272-305], 5 [с. 190-204]

Додатковий: 6[с.114-134], 11[с. 70-99], 15[с.16-19, 36,37, 58-79]

Інтернет-ресурси: 41

Тема 18. Стилізований живопис портрету людини

Стилізоване зображення портрету людини у підготовці дизайнера. Вибір колірної палітри. Образна трансформація перспективи зображуваного тіла людини в одязі, неординарність, комбінаторність, динамічність і статичність побудови фігури, умовність, стилізаторство образу людини на основі асоціативно-образної уяви. Градації переходу одного кольору в інший.

Техніки виконання завдання на базі таких інструментів як олівець, пензлі, акварель, гуаш, темпера, аркуш А3.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1[с.67-129], 2 [с.107-125], 3 [с.119-170], 4 [с.272-305]

Додатковий: 8 [с.62-70, 86-118],16[с.147-160]

Інтернет-ресурси: 41

Тема 19. Тональний рисунок портрету людини. М'язи верхніх та нижніх кінцівок

Техніки та прийоми живої графіки олівцем. Аналіз побудови портретного зображення голови людини засобами тонального рисунку. Формування навичок передачі об'єму, просторовості та характеру обличчя через світлотінь і штрих. Усвідомлення структурності, пропорційності та гармонійності рис обличчя за допомогою монохромної графіки олівцем. Розвиток естетичного сприйняття та індивідуальної виразності виконавця у процесі роботи з різними штриховими техніками. Ознайомлення з анатомічною будовою м'язів верхніх та нижніх кінцівок людини.

М'язи плеча та верхньої кінцівки поділяються на чотири групи: м'язи, що стабілізують та позиціонують грудний пояс, м'язи, що рухають руку, м'язи, що рухають передпліччя, і м'язи, що рухають зап'ястя, кисть та пальці. Грудний, або плечовий, пояс утворюють бічні кінці ключиці та лопатки разом із проксимальним кінцем плечової кістки та м'язами, що покривають ці кістки для стабілізації плечового суглоба, створюючи основу для рухів руки у різних напрямках. Апендикулярні м'язи нижньої частини тіла позиціонують і стабілізують тазовий пояс, який є основою для нижніх кінцівок. Порівняно з грудним поясом, рухливість тазового пояса значно менша через його з'єднання з крижами біля основи осьового скелета, що забезпечує стійкість та підтримку під час руху.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1[с.67-141], 3 [с. 63-71, 114-118], 4 [с.272-305], 5 [с. 190-204]

Додатковий: 6[с.114-134], 11[с.89-99], 15[с.16-19, 36,37, 58-79]

Інтернет-ресурси: 41

Тема 20. Живописний портрет людини. Креативні пози людини

Техніки та прийоми живопису водорозчинними фарбами. Побудова портретного зображення голови людини простим олівцем та оформлення портрету засобами живопису. Усвідомлення структурності та гармонійності зображуваного обличчя людини через поліхромну графіку фарбами. Естетичність сприйняття виконавцем одержуваного живопису за різних технік мазків акварельними фарбами.

Пропорції є ключем для виправлення анатомії. Без хороших пропорцій навіть самі реалістичні м'язи не змусять ваших персонажів виглядати реалістично. Люди не пересувають свої частини тіла випадковим чином - є певні правила, які призводять до певних видів руху, та як тільки ви їх визнаєте, ви зможете намалювати реалістичні пози для ваших персонажів.

Список рекомендованих джерел:

Основний: 1[с.67-141, 366-378], 2 [с.107-125], 3 [с.119-170], 4 [с.272-305], 5 [с. 190-204]

Додатковий: 8 [с.62-70, 86-118], 16[с.147-160]

Інтернет-ресурси: 41

5. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основний

1. Giovanni Civardi. Drawing : a complete guide. Tunbridge Wells, Kent [England]: Search Press. 2010. - 440 p.
2. Живопис : навч. посіб. / О. Ч. Чирва, А. В. Сімонова, М. ЛобкоЗампасі та ін. ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. - 149 с.
3. Ray Smith. The Artist's Handbook. London: DK; Third Edition, 2009. - 384 p.
4. Bammes G. Sehen und verstehen. Die menschelichen zichnungen. G.Bammes. – Berlin: Volk und wissen volkseigener verlag, 1988. - 372s.
5. Д. Амін. Анатомія для художників: наочний посібник із зображення людського тіла. Джахірул Амін. Пер. З англ. Олексій Пилипенко. Київ: ArtHuss, 2022. -304 с.

Додатковий

6. A. Verdelli. Il grande libro per imparare il disegno/ Il Castello. Milano: 2003. –160 p.
7. Hazel Harrison. Learn How to Draw & Paint. Southwater, 2012. - 256 p.
8. Equipo Parramon. Curso Completo de Dibujo y Pintura. Parramón; 18th edition, 2014. 288 p.
9. Li N. Drawing. Basics of academic drawing (theoretical and methodical questions of fine literacy). Publishing House "E". 2007.-479 p.
10. A. Szunyoghy, G.Feher. Anatomy. Drawing school. Human. Tandem Verlag GmbH, 2010. –204 p.
11. Bert Dodson. Keys to Drawing. Nord licht Books.Cincinnati,Ohio, 1990. -224 p.
12. W. Stenley Taft, James W. Mayer. The Science of Paintings. Springer-Verlag New York, Inc. 2000. -236 p
13. Ching F. D. K., Juroszek S. P. Design Drawing: 3rd Edition. New York: Wiley, 2019. -448 p.
14. Doyle M. E. Color Drawing: Design Drawing Skills and Techniques for Architects, Landscape Architects, and Interior Designers. 2nd Edition. New York–Toronto: John Wiley & Sons, Inc., 1999.-352 p.
15. P. Gray, B. Barber. The Ultimate Drawing Workbook. Arcturus Publishing Limited.2012.–160 p.
16. C. Watson Garcia. Painting for the Absolute and Utter Beginner. Watson-Guptill. 2009.–160 p.
17. Tom Hoffmann. Watercolor Painting: A Comprehensive Approach to Mastering the Medium. Watson-Guptill, 2012. - 208 p.

18. Тетяна Прокопович, Олександр Берlach. Рисунок: Методичні рекомендації з освітнього компоненту. Волинський національний університет імені Лесі Українки Факультет культури та мистецтв, Кафедра образотворчого мистецтва. Луцьк, 2022.- 17с.
19. Eldridge K. The Complete Color Harmony Workbook: A Workbook and Guide to Creative Color Combinations. Gloucester: Rockport Publishers, 2007. 224 p.
20. Evans E., Haydon B. R. Lectures on Painting and Design. BiblioBazaar, 2009.- 320 p.
21. Goodman S., Porter T. Design Drawing Techniques. Routledge. 2013.- 144 p.
22. Rabiee Sh. Design Visualization: Exploring Expressive Visualization Through Art Fundamentals. ORO Editions, 2019.- 168 p.
23. Rendow Y. Architectural Drawing: A Visual Compendium of Types and Methods: 4th Edition. New York: Wiley, 2012.- 608 p.
24. Soan H. Learn Watercolour Quickly: Techniques and Painting Secrets for Absolute Beginner. Pavilion Book, 2014. 300 p.
25. Talbot-Greaves P. Landscapes in Watercolour (Collins 30-Minute Painting). HarperCollins UK, 2013. 96 p.
26. Waugh T. People in Watercolour (Collins 30-Minute Painting). HarperCollins UK, 2014. 96 p.
27. Whitney E. A. Complete Guide to Watercolor Painting. Courier Corporation, 2012. 176 p.
28. Початкові відомості з живопису : метод. вказівки для студ., які навчаються за напрямом підготовки "Архітектура". Київ. нац. ун-т буд-ва і арх-ри ; уклад. А.В. Сотниченко. - К. : КНУБА, 2003. - 24 с.
29. Кириченко, М. А. Основи образотворчої граматики : навч. посібник для студ. худ.-графічних ф-тів вищих пед. навч. Закладів. М.А. Кириченко, І.М. Кириченко. - 2-е вид., перероб. і доп. - К. : Вища школа, 2002. - 190 с.
30. Тімохін, В. О. Живопис і графіка [Ізоматеріал]. В. О. Тімохін. - [Б. м.] : ТОВ НВП Інтерсервіс, 2016. - 240 с.
31. Робота над пейзажем : метод. вказівки для студ. спец. "Арх-ра", "Образотворче мистецтво". Київ. нац. ун-т буд-ва і арх-ри ; уклад. В.І. Колега. - К. : КНУБА, 2002. - 21 с.
32. Туманов І. М. Рисунок, живопис, скульптура : навчальний посібник. І. М. Туманов. – Львів: Аверс, 2010. – 496 с.
33. Ковпаненко Н. Г. . Київська Рисувальна школа [Архівовано 17 Серпня 2016 у Wayback Machine.]. Енциклопедія історії України : у 10 т. редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. - Київ : Наукова думка, 2007. Т. 4 : Ка Ком. С. 230. 528 с. : іл. ISBN 978-966-00-0692-8.
34. Куленко М. Я. Основи графічного дизайну: Підручник. 3-тє видання. Київ: Кондор, 2015.- 544 с.

35. Прищенко С. В. Кольорознавство: Навчальний посібник. Київ: Альтерпрес, 2010. -354 с.
36. Сєдак О. І., Запорожченко О. Ю. Колористика інтер'єру: Навчальний посібник. Київ: Освіта України, 2011. 248 с.
37. Михайленко В.Є., Яковлев М.І. Основи композиції (геометричні аспекти художнього формотворення): Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Каравела, 2004. 304 с.
38. Сімонік А. С. Засоби виразності: Біоенергетичні, біоритмічні аспекти: Монографія. Київ: ТОВ «Юрка Любченка», 2018. 269 с.
39. Mitton M. Interior Design Visual Presentation: A Guide to Graphics, Models & Presentation Techniques: 2nd Edition. New Jersey: John Wiley & Sons, 2004. 238 p.
40. 022 Дизайн: Стандарт вищої освіти / Антонович Є. А. та ін. Київ : Міністерство освіти і науки України, 2018. 14 с.

Інтернет-ресурси

41. Заварзін О.О. Дизайн архітектурного середовища [Електронний ресурс] : Енциклопедичний довідник. Київ: НАКККиМ, 2020. Режим доступу : <http://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/2484>.
42. Menefee W., Jenks J., Mazzasette C., Nguyen K.-L. Анатомія людини (OERI) [Електронний ресурс] - Режим доступу: [https://ukrayinska.libretexts.org/%D0%9C%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%86%D0%B8%D0%BD%D0%B0/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%8F_%D1%96_%D1%84%D1%96%D0%B7%D1%96%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%8F_%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B8_\(OERI\)](https://ukrayinska.libretexts.org/%D0%9C%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%86%D0%B8%D0%BD%D0%B0/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%8F_%D1%96_%D1%84%D1%96%D0%B7%D1%96%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%8F_%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B8_(OERI)).
43. Jaasma D. Digital sculpting for beginners [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.skillshare.com/en/classes/Digital-sculpting-for-beginners/3436470>.
44. Polin S. Oversized Eyes Part 1: Digital Sculpting & 3D Printing. [Електронний ресурс]: <https://www.stanwinstonschool.com/tutorials/oversized-eyes-digital-sculpting-and-3D-printing-a-t-rex-dinosaur-eye>.

** Курсивом виділені джерела, що є у бібліотеці ДТЕУ*